

УДК 37.013-057.875

ПРИНА КАРАПУЗОВА
(Полтава)

ФУНКЦІЇ ВИКЛАДАЧА В УМОВАХ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ СТУДЕНТІВ

Розглянуто функції викладача педагогічного вищого навчального закладу, який працює в умовах педагогічної підтримки студентів.

Ключові слова: студент, педагогічна підтримка, викладач, тьютор, фасилітатор, куратор.

Орієнтація на розвиток майбутнього педагога як особистості, активного суб'єкта навчального процесу може бути реалізована лише в умовах відповідної стратегії діяльності кожного викладача і педагогічного колективу загалом, яка нині має принципово новий зміст – підтримка людини в її духовному і професійному саморозвитку, формуванні здатності до самовизна-

чення та самореалізації, а отже, потребує науково обґрунтованої технології організації педагогічної підтримки.

Педагогічна підтримка є предметом дослідження багатьох сучасних науковців, які розглядають її як обґрунтування методолого-теоретичних і змістових основ професійно-педагогічної освіти, орієнтованої на особистісне і професійне зростання студента (В. Андрущенко, А. Бойко, С. Гончаренко, О. Гребенюк, В. Гриньова, О. Пехота, О. Савченко, А. Хоменко, Л. Хомич); як організацію процесу навчання студентів з урахуванням педагогічного супроводу і допомоги (І. Бех, Є. Бондаревська, Т. Давиденко, Л. Кравченко, Т. Цецоріна, Т. Шамова, Н. Шиян, І. Якиманська); подолання труднощів студентів у навчанні (М. Данилов, Н. Кузьміна, В. Лозова).

Мета цієї статті полягає в розкритті функцій викладача, який працює в умовах педагогічної підтримки майбутніх педагогів, що є однією з особливостей організації педагогічної підтримки в контексті нашого дослідження.

До однієї з особливостей організації педагогічної підтримки майбутніх педагогів у процесі навчання відносимо формування гуманістичної позиції організаторів педагогічної підтримки, яка є однією з основних форм професійної діяльності, що виявляє гуманістичну позицію того, хто навчає, до того, хто навчається, у процесі їхньої взаємодії. Положення про важливу й визначальну роль педагога в процесі навчання є загально визнаним у всіх педагогічних підходах і концепціях. Свого часу П. Каптерев підкреслював, що особистість учителя в умовах навчання посідає провідне місце. Особистісно зорієнтоване навчання на засадах педагогічної підтримки в системі професійної підготовки вчителів ставить до викладача нові вимоги. Так, В. Лозова зауважує, що особистісно орієнтована організація навчально-виховного процесу забезпечується педагогічною підтримкою викладачем або колективом викладачів індивідуальності людини, створенням умов для задоволення її освітніх та інших потреб, сприянням самореалізації особистості, стимулювальним характером взаємодії суб'єктів діяльності, коли педагог виступає не як інформатор, контролер, а як координатор діяльності суб'єкта навчання, спрямованої на постановку і розв'язання ним конкретних навчально-виховних завдань.

Н. Михайлова визначає такі кваліфікаційні вимоги до педагога в умовах навчального процесу, побудованого на концепції педагогічної підтримки: здатність до особистісно професійного самовизначення в педагогічній діяльності; уміння будувати рефлексивну практику; децентрація з власних проблем на особистісні проблеми дитини; бажання налагодити кооперацію з іншими спеціалістами з метою залучення їх до діяльності з підтримки дитини; уміння проектувати діяльність з педагогічної підтримки, ураховуючи особливості конкретної ситуації та конкретного суб'єкта підтримки, свої власні можливості та можливості дитини, системи й інших людей; уміння будувати власний сценарій професійної діяльності: від цілісної системи до конкретної разової дії.

У цьому контексті педагогічна підтримка майбутніх педагогів у процесі навчання розглядається як освітня діяльність, яку здійснюють спеціально підготовлені фахівці – викладачі. Викладач у процесі педагогічної підтримки виконує координаційну роботу, що передбачає розуміння стилю спілкування педагога зі студентами як співробітництва.

У нашому дослідженні роль викладача ми визначаємо як фасилітатора і тьютора. Під час аналізу джерел нами виявлено, що ці поняття подеколи розглядаються вченими як синонімічні, часом – диференціюються за своїм значенням. Зупинимося докладніше на характеристиці кожного з них.

Поняття „фасилітатор” уведено класиком психології К. Роджерсом. Англійське слово *facilitate* означає „полегшувати, просувати”. Як бачимо, головним завданням педагога-фасилітатора є полегшення й одночасне стимулювання процесу навчання студентів, тобто створення в аудиторії сприятливої інтелектуальної й емоційної обстановки, атмосфери педагогічної допомоги і сприятливих умов навчання. Навчання за цією організацією будується в такий спосіб: викладач допомагає сформулювати мету і завдання, що ставляться перед групою студентів або перед кожним студентом окремо, а далі створює вільну і невимушену атмосферу, яка буде стимулювати суб'єктів навчання до вирішення проблем. При цьому, як зазначає Д. Паньков, викладачеві необхідно: 1) бути самим собою, відкрито висловлювати свої думки й почуття, 2) демонструвати студентам повну довіру до них й упевненість у їхніх можливостях і здібностях, 3) виявляти емпатію, тобто розуміння почуттів і переживань кожного студента.

Поняття „тьютор” у перекладі з англійської означає „наставник, репетитор, опікун”. Вивчення зарубіжного досвіду професійної підготовки, напрацьованого, у першу чергу, системою вищої освіти Великої Британії, засвідчило, що тьютори здійснюють професійне навчання і виховують студентів у позааудиторний чи аудиторний час. Тьютор у сучасному розумінні – це педагог-консультант і координатор, метою діяльності якого є створення такого освітнього середовища, у якому студент має можливість максимально самостійно одержувати знання і виробляти навички, працювати в зручному для нього режимі. За таких умов система знань формується через активність студентів, їхню самоосвітню діяльність та досвід. Координувальна робота тьютора спрямована на допомогу в постановці проблеми, визначенні цілей і завдань діяльності, плануванні дій із реалізації індивідуальної програми, аналізі результатів роботи. Тьютор постійно консультує і підтримує студентів у процесі їхньої самостійної діяльності, створюючи сприятливу творчу атмосферу, де неприпустимою є некоректна критика ідей і висловлювань студентів, нав'язування власної точки зору педагога.

Як бачимо з зазначеного вище, функції тьютора подібні до функцій фасилітатора. Однак, у фасилітації акцент зміщений на встановлення сприятливої, стимулюючої навчальний процес атмосфери, а в тьюторстві більше уваги приділяється організаційно-координувальним аспектам процесу навчання.

Аналіз матеріалів із досвіду роботи педагогічних ВНЗ засвідчив, що такі ролі здебільшого виконують куратори академічних груп. Так, проведене нами опитування студентів Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди та Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка дало можливість виявити характер взаємодії майбутніх учителів і кураторів академічних груп. На питання „Чи звертаєтеся до куратора за порадою, допомогою, підтримкою?” відповіді були такими: „не звертаюся” – 20,2 % респондентів, „рідко” – 40,4 % респондентів, „часто” – 22,6 % респондентів, „постійно” – 16,5 % респондентів,

не відповіли – 0,3 % респондентів. Як бачимо, переважна частина студентів звертається до куратора за порадою, допомогою чи підтримкою рідко, що пояснюється прагненням майбутніх учителів до самостійності у вирішенні різноманітних проблемних питань. Проте часто і постійно консультується з куратором значна кількість студентів. Менша кількість студентів не потребує жодної допомоги і підтримки куратора.

На питання, які проблеми допоміг вирішити куратор, студенти відповіли так: 22,3 % респондентів указали на те, що проблеми кожного – це особисті проблеми; 20,6% респондентів – проблеми підвищення успішності; 18,1 % респондентів – залучення до суспільного життя факультету; 15,9 % респондентів – проблемні ситуації з викладачами; 14,0 % респондентів – налагодження взаємовідносин з одногрупниками; 9,1 % респондентів – проблеми, пов'язані зі здоров'ям.

Крім цього, на допомогу кураторів в адаптації до навчання в університеті вказали 67,1 % серед опитаних студентів I курсу.

На питання „Чи стимулює куратор студентів до самоосвіти, особистісного розвитку? ” було отримано такі відповіді: „ні” – 14,6 % респондентів, „рідко” – 29,2 % респондентів, „часто” – 37,0 % респондентів, „постійно” – 18,9 % респондентів, не відповіли – 0,3 % респондентів. Більшість опитаних студентів (55,9 %) відповіли, що куратор часто або постійно стимулює їх до самоосвіти, особистісного розвитку. Проте значна частка студентів (43,8 %) уважала, що куратор це робить рідко або не стимулює зовсім.

Вивчення діяльності кураторів виявило, що вони здійснюють підтримку студентів академічних груп у таких основних напрямках: адаптація першокурсників до нових умов процесу навчання; визначення шляхів розвитку колективу групи; пропаганда здорового способу життя; стимулювання навчальної активності і відповідальності студентів; оптимізація ритмів навчальної діяльності; визначення рейтингу навчальної діяльності; профілактика антисоціальної поведінки; стимулювання студентів до успіхів у навчанні тощо. Важливе місце в діяльності куратора посідає: 1) вивчення інтересів, міжособистісних відносин, пізнавальних особливостей, умов життя і навчання студентів, 2) допомога студентові в подоланні навчальних труднощів, проблем у навчальній роботі, у виборі спеціальних навчальних курсів, виконанні дослідницьких робіт, 3) індивідуальне спілкування зі студентами з проблем поточної успішності, 4) надання допомоги в професійно-особистісному виборі. Важливим функціональним обов'язком і напрямом творчої діяльності куратора є допомога невстигаючим студентам, а також організація взаємодопомоги студентів у групі.

Названі ролі педагога в умовах організації навчального процесу на засадах педагогічної підтримки виховують у майбутніх учителів, вихователів свободу вибору й відповідальність за самостійно прийняті рішення, упевненість у собі, почуття захищеності і рівноправності, відчуття себе суб'єктом педагогічної підтримки.

Отже, у процесі педагогічної підтримки функція викладача як трансформатора інформації змінюється на радника, консультанта, координатора самостійних дій студентів із виявлення й подолання труднощів у процесі навчання; партнера у засвоєнні знань і досвіду. Зміст його діяльності в умовах педагогічної підтримки представляється як система завдань, спря-

мованих на створення умов для самоусвідомлення особистості майбутнього вчителя, його самовизначення, самоідентифікацію, формування адекватної самооцінки, саморегуляцію, самореалізацію, що сприяють розвиткові його сутнісних сфер.

Така педагогічна підтримка студентів з боку викладача допомагає формувати в них важливі якості: ініціативність, доброзичливість, відкритість, спостережливість, творчу й інтелектуальну активність, здатність до нестандартних рішень, гнучкість і критичність мислення, оптимізм, толерантність, що необхідні для професійної діяльності і самореалізації майбутніх педагогів.

У той же час дана проблема потребує посиленої уваги до вирішення таких перспективних завдань, як підготовка студентів до подальшої педагогічної підтримки учнів шляхом прилучення їх до апробованих у суспільному досвіді цінностей, а також урахування майбутніми фахівцями людиноцентричних тенденцій у сучасній науці і культурі загалом, відповідно – зосередження в освітньому процесі більшої уваги на пізнанні дитини, її біологічних, психологічних і соціальних якостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко А. М. Шляхи забезпечення єдності теорії і практики у підготовці вчителя / А. М. Бойко // Зб. наук. праць Полт. держ. пед. ун-ту імені В. Г. Короленка. – (Серія «Пед. науки»). – Вип. 5/6. – Полтава, 2002. – С. 4–11.
2. Лекції з педагогіки вищої школи: навч. посіб. / [за ред. В. І. Лозової]. – Х. : ОВС, 2006. – 496 с.
3. Паньков Д. В. Сучасні форми й методи практичного навчання [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://training.ucoz.ua/publ/1-1-0-142>
4. Роджерс К. К науке о личности / К. Роджерс // История зарубежной психологии. Тексты. – М., 1986. – С. 200–232.
5. Хрестоматия по истории зарубежной педагогики : учеб. пособие для студ. пед. ин-тов / [сост. А. И. Пискунов]. – М., 1981. – 528 с.

ИРИНА КАРАПУЗОВА

ФУНКЦИИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ В УСЛОВИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДДЕРЖКИ СТУДЕНТОВ

Рассмотрены функции преподавателя высшего учебного заведения, работающего в условиях педагогической поддержки студентов.

Ключевые слова: студент, педагогическая поддержка, преподаватель, тьютор, фасилитатор, куратор.

IRINA KARAPUZOVA

THE FUNCTIONS OF TEACHER HIGH SCHOOL WHO WORKS IN CONDITIONS OF PEDAGOGICAL SUPPORT OF STUDENTS

The functions of teacher high school who works in conditions of pedagogical support of students.

Keywords: student, pedagogical support, teacher, tutor, facilitator.

Одержано 22.10.2010 р., рекомендовано до друку 2.11.2010 р.